

VIII edició

Ciutats Defensores dels Drets Humans

Del 31 de març al 6 d'abril de 2019

CIUTATS DEFENSORES DELS DRETS HUMANS

Edició:
Ciutats Defensores dels Drets Humans.

Coordinació de l'edició:
Fons Català de Cooperació al
Desenvolupament amb la participació
de l'Institut de Drets Humans de Catalunya.

Redacció:
Maria Serrano Garcia de La Chica,
Almena Cooperativa Feminista.

Disseny i maquetació:
Sara Lupiáñez Fontanet.

Març de 2019.

EL PROJECTE I LES ENTITATS PARTICIPANTS	4
ELS MUNICIPIS I LES ALTRES INSTITUCIONS PARTICIPANTS	6
DECLARACIÓ INSTITUCIONAL DE LES CIUTATS DEFENSORES DELS DRETS HUMANS 2019	7
ELS DEFENSORS I LES DEFENSORES DELS DRETS HUMANS	8

EL PROJECTE I LES ENTITATS PARTICIPANTS

Ciutats Defensores dels Drets Humans és un projecte impulsat conjuntament pel Fons Català de Cooperació al Desenvolupament, la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat, l'Institut de Drets Humans de Catalunya i l'Institut Català Internacional per la Pau, que compta amb la participació de municipis catalans i altres institucions i entitats. L'objectiu és donar a conèixer la feina de defensors i defensores dels drets humans, cosa que contribueix a conscienciar la població de les ciutats participants sobre la necessitat d'integrar la defensa dels drets humans en el dia a dia.

El fil conductor del projecte és l'estada a Catalunya d'un grup de defensors i defensores dels drets humans d'arreu del món. En el marc de la visita, participen en diversos actes (conferències, reunions institucionals, activitats en centres educatius, trobades amb mitjans de comunicació, etc.), on poden exposar les seves reivindicacions i compartir la tasca que desenvolupen en els seus territoris. Això ofereix als i les activistes suport i visibilitat internacionals.

El projecte va arrencar l'any 2013 i ha tingut continuïtat des d'aleshores. Va néixer sota l'impuls de l'Ajuntament de Sant Boi de Llobregat, que el va liderar fins al 2016. El Fons Català de Cooperació al Desenvolupament li va agafar el relleu al 2017, coincidint amb la cinquena edició del projecte.

Al 2018 *Ciutats Defensores dels Drets Humans* va agafar un nou impuls, amb la incorporació d'una desena de municipis en una nova edició al mes d'abril. Així, es va ampliar el calendari anual del projecte, que ara té dos espais centrals d'activitat, un a la primavera amb onze municipis i un altre a la tardor amb quinze.

+ informació: ciutatsdretshumans.cat

FONS CATALÀ DE COOPERACIÓ AL DESENVOLUPAMENT (FCCD)

És una organització formada per més de 300 socis, entre ajuntaments i altres entitats municipalistes catalanes (diputacions, consells comarcals i mancomunitats). Cada soci destina una part del seu pressupost a finançar accions de cooperació al desenvolupament i de solidaritat amb els pobles dels països més empobrits.

L'objectiu del Fons és promoure, tant a casa nostra com en països més desfavorits, la creació i la consolidació d'una societat civil activa i compromesa amb els valors del desenvolupament humà i els drets humans. La institució finança, per tant, projectes que prioritzen la participació directa de la població beneficiària, i dona suport a projectes de sensibilització i educació realitzats per organitzacions del nostre país.

El FCCD gestiona de forma conjunta els recursos econòmics aportats per les institucions associades. S'unifiquen així els criteris d'anàlisi i avaluació dels projectes, i es disposa d'un equip tècnic d'especialistes que facilita el seguiment coordinat dels projectes. En definitiva, el Fons permet superar la dispersió d'esforços, les duplicitats i les limitacions tècniques i econòmiques de molts ajuntaments.

+ informació: www.fonscatala.org

COMISSIÓ CATALANA D'AJUDA AL REFUGIAT (CCAR)

La seva finalitat és defensar el dret d'asil i els drets de les persones refugiades i immigrants. A la vegada, treballa per afavorir els processos d'integració social de les persones refugiades i immigrants a Catalunya.

La CCAR compta amb diferents programes, que tenen com a objectiu donar una resposta global i integral a les dificultats derivades del fet migratori. La seva tasca s'estructura a través de dues grans línies d'intervenció, interrelacionades entre sí i ambdues igual d'importantes:

- Atenció a les persones refugiades i immigrants a través de programes socials, jurídics i ocupacionals.
- Defensa dels drets de les persones refugiades i immigrants a través de la incidència política i social i la participació.

La CCAR va ser l'entitat gestora de l'acollida dels defensors i defensores de drets humans participants al *Programa de defensors i defensores de drets humans* que l'Oficina de Promoció de la Pau i els Drets Humans de la Generalitat de Catalunya va dur a terme entre els anys 2009 i 2011. Actualment, gestiona el *Programa català de protecció de defensors i defensores dels drets humans*, que s'impulsa amb el suport de diverses unitats del govern de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès.

+ informació: www.ccar.cat

INSTITUT DE DRETS HUMANS DE CATALUNYA (IDHC)

És una entitat que va néixer fa més de trenta anys a Barcelona, al voltant d'un grup de persones amb un clar sentit reivindicatiu i amb vocació de lluita pel progrés de les llibertats i de la democràcia al món. Des d'una aposta per la conjunció d'esforços individuals i col·lectius d'institucions públiques i privades, treballa per l'expansió dels drets polítics, econòmics, socials i culturals per a totes les persones.

La finalitat de l'IDHC és la investigació, la divulgació i la promoció dels drets humans des d'una perspectiva

interdisciplinària. Entre altres objectius, busca millorar la cooperació amb les persones, els pobles i els països en desenvolupament.

L'IDHC ha participat en activitats directament vinculades a la temàtica del projecte *Ciutats Defensores dels Drets Humans*. N'és un exemple la seva implicació al *Programa de defensors i defensores de drets humans* que l'Oficina de Promoció de la Pau i els Drets Humans de la Generalitat de Catalunya va portar a terme del 2009 al 2011.

+ informació: www.idhc.org

INSTITUT CATALÀ INTERNACIONAL PER LA PAU (ICIP)

És un organisme públic creat pel Parlament de Catalunya l'any 2007, en el marc del desplegament de la Llei de Foment de la Pau. Té caràcter institucional, però és independent del Govern i les entitats privades, i està dotat de personalitat jurídica pròpia.

L'ICIP busca promoure la cultura de la pau a Catalunya i al món, facilitar la resolució pacífica i la transformació dels conflictes i fer que Catalunya tingui un paper actiu com a agent de pau. En aquest sentit, la institució treballa per la seguretat humana, la prevenció i la solució pacífica dels conflictes i les tensions socials, l'enfortiment i l'arrelament de la pau i la convivència, la construcció de pau i la defensa dels drets humans.

Igualment, presta serveis i articula respostes per a la ciutadania, el moviment per la pau, el món acadèmic i les administracions públiques. Organitza i col·labora amb altres actors per dur a terme activitats de recerca sobre pau i de docència, transferència de coneixements, difusió, sensibilització i intervenció sobre el terreny.

L'ICIP disposa d'una biblioteca oberta al públic amb un fons de més de 7.500 volums especialitzat en la temàtica de la cultura de pau, la seguretat i els conflictes.

+ informació: icip.gencat.cat/

MUNICIPIS I ALTRES INSTITUCIONS PARTICIPANTS

Aquest projecte compta amb la participació d'ajuntaments i institucions que, des dels seus respectius àmbits d'actuació, treballen en la defensa dels drets humans. En l'edició de primavera, participen:

Caldes de Montbui	www.caldesdemontbui.cat
Cornellà de Llobregat	www.cornella.cat
Mataró	www.mataro.cat
Mollet del Vallès	www.molletvalles.cat
Reus	www.reus.cat
Rubí	www.rubi.cat
Sabadell	web.sabadell.cat
Sant Feliu de Llobregat	www.santfeliu.cat
Tarragona	www.tarragona.cat
Vilafranca del Penedès	www.vilafranca.cat
Vilanova i la Geltrú	www.vilanova.cat
Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament	www.cooperaciocatalana.gencat.cat
Diputació de Tarragona	www.dipta.cat
Àrea Metropolitana de Barcelona	www.amb.cat
Fòrum de Síndics i Defensors Locals de Catalunya	www.forumsd.cat
Casa Amèrica de Catalunya	www.americat.cat

La defensa dels drets humans és un deure que totes les administracions han d'assumir i que cal realitzar a escala global i local, tal com s'estableix al dret internacional dels drets humans.

Els municipis tenen un paper fonamental en la promoció i garantia dels drets humans i per això han elaborat i assumit documents com la Carta Europea de Salvaguarda dels Drets Humans a la Ciutat i la Carta-Agenda Mundial de Drets Humans a la Ciutat.

Les Nacions Unides demanen als governs una protecció especial als defensors i defensores de drets humans: individus, grups i organismes de la societat que promouen i protegeixen els drets humans i les llibertats fonamentals, particularment pel que fa a col·lectius en situació de vulnerabilitat.

Molts d'aquests defensors i defensores posen en perill la seva vida i llibertat pel fet de reivindicar i exercir drets que són universals. Al 2018, 321 defensors i defensores en 27 països van ser atacats i assassinats pel seu treball, el número més alt mai registrat, segons dades de Front Line Defenders.

En solidaritat amb les lluites pels drets humans a tot el món, i en suport a les persones defensores dels drets humans que les sustenten, 26 municipis catalans hem dissenyat i organitzat per setè any consecutiu, i amb suport de la societat civil, el projecte *Ciutats Defensores dels Drets Humans*.

Per tot això,

Ens adherim un any més al projecte *Ciutats Defensores dels Drets Humans* que se celebrarà en dues edicions, al març-abril i a l'octubre de 2019.

Renovem el nostre compromís amb els drets humans a escala local i ens comprometem a mantenir i intensificar les polítiques públiques de suport als defensors i defensores de drets humans, tant a escala local com internacional.

Recordem la situació d'especial vulnerabilitat que viuen determinades minories i col·lectius i la indefensió que pateixen davant les violacions dels seus drets.

Condemnem la imposició de limitacions a les activitats dels defensors i defensores de drets humans, incompatibles amb el dret internacional dels drets humans, i la seva persecució i assetjament per part de governs autoritaris.

Exigim la immediata llibertat d'Abdulahdi Al-Khawaja (Bahrain) i Ilham Tohti (República Popular de la Xina), que fa anys que ens agradaria poder convidar a participar en el projecte però segueixen privats de llibertat únicament per haver denunciat les violacions dels drets humans dels seus respectius governs.

Rebutgem la persecució judicial a persones i entitats que treballen per la defensa i garantia de drets fonamentals com és el cas d'Helena Maleno (participant en el projecte al 2015) i Pro Activa Open Arms, entre d'altres.

Instem el Govern de la Generalitat i el Govern de l'Estat a mantenir i ampliar les polítiques públiques de suport als defensors i defensores de drets humans a escala internacional.

DECLARACIÓ INSTITUCIONAL DE LES CIUTATS DEFENSORES DELS DRETS HUMANS 2019

ELS DEFENSORS I LES DEFENSORES DELS DRETS HUMANS

Els defensors i les defensores dels drets humans són persones que, de manera individual o col·lectiva, treballen per promoure o protegir els drets humans, normalment a escala local o regional. El que els identifica és la finalitat de la seva tasca, per bé que la naturalesa de les seves activitats pot ser molt diversa. Poden ser membres d'entitats no governamentals, persones que treballen al sector públic en l'àmbit de la justícia, sindicalistes, membres d'organitzacions internacionals, professionals del sector privat, etc.

La tasca dels i les defensores de drets humans pot consistir en reunir i difondre informació sobre violacions de drets humans, impulsar accions per mobilitzar l'opinió pública, capacitar o formar altres persones en drets humans, donar suport a les víctimes de violacions de drets o enfortir els mecanismes de rendició de comptes. En definitiva, es tracta d'una àmplia varietat d'activitats que tenen com a característica comuna un compromís per ajudar els altres, basat en les normes internacionals de drets humans i en els principis d'igualtat i no discriminació i el respecte de la dignitat humana.

Aquest compromís comporta de vegades un risc per a la seguretat i la vida dels defensors i defensores, que pot afectar també les seves famílies, i que prové tant d'actors governamentals com d'altre tipus (terratinents, paramilitars, càrtels de delinqüència organitzada, etc.). Per tal de protegir la feina d'aquestes persones, l'any 1998 les Nacions Unides van adoptar la *Declaració sobre el dret i el deure dels individus, els grups i les institucions de promoure i protegir els drets humans i les llibertats fonamentals universalment reconeguts* (Resolució 53/144, de 9 de desembre de 1998), que reconeix:

Article 1

Tota persona té dret, individualment o col·lectivament, a promoure i procurar la protecció i realització dels drets humans i les llibertats fonamentals a nivell nacional i internacional.

Article 2

Cada Estat té la responsabilitat i el deure de protegir, promoure i implementar tots els drets humans i llibertats fonamentals, *inter alia*, adoptant tants passos com siguin necessaris per crear totes les condicions necessàries en els àmbits social, econòmic, polític i altres, així com les garanties legals requerides per assegurar que totes les persones sota la seva jurisdicció, individualment i en associació amb altres, puguin gaudir a la pràctica de tots els drets i llibertats.

La Declaració consagra el dret individual i col·lectiu de conèixer, difondre i protegir els drets humans. A més, obliga els Estats a protegir les persones que defensen els drets humans.

L'any 2000, i com a mecanisme de garantia d'aquesta Declaració, l'ONU va nomenar un Relator especial per a la situació de les persones defensores dels drets humans. El càrrec l'exerceix actualment el francès Michel Forst, que desenvolupa diferents activitats amb l'objectiu de promoure el compliment de la Declaració. Entre altres, elabora informes de seguiment que inclouen recomanacions per als Estats.

A nivell europeu, l'any 2004 es van aprovar les Directrius de la UE relatives als defensors i defensores de drets humans, que van ser actualitzades l'any 2008. Aquestes Directrius defineixen el paper que la UE ha de desenvolupar pel que fa a la cooperació amb defensors i defensores de drets humans i al suport a activistes que es trobin en situació de risc. Brussel·les compta també amb un Representant especial per als drets humans, que des del mes de març d'enguany és l'irlandès Eamon Gilmore. A més, a l'octubre del 2015 la UE va posar en marxa el mecanisme ProtectDefenders.eu, que té com a objectiu donar suport a defensors i defensores de drets humans d'arreu del món que es

troben en situació de risc. Protectdefenders.eu està dirigit per un consorci de dotze ONG internacionals.

Tot aquest conjunt de normes, òrgans i instruments internacionals per promoure els drets humans i protegir les persones que els defensen ha d'anar reforçat per l'acció dels poders públics, tant estatals com regionals i locals. El projecte de *Ciutats Defensores dels Drets Humans* és un pas més en aquest camí i una mostra de la implicació de les ciutats en la defensa i la promoció dels drets humans, com a eix transversal de les polítiques públiques.

Fotografia: Daniel Cima/CIDH.

Fotografia: Amaia Carracedo Arana

“Mentre continuï ocupada la zona del Sàhara Occidental continuaré lluitant”

HASSANNA AALIA
(SÀHARA OCCIDENTAL)

Va néixer fa poc més de trenta anys a Al-Aaiun, la ciutat més important dels territoris ocupats del Sàhara Occidental. Al maig del 2005, en el marc de les mobilitzacions contra l'ocupació marroquina que van tenir lloc a Al-Aaiun i altres ciutats, es va començar a involucrar en la lluita pels drets del poble sahrauí. Era encara un adolescent.

Des d'aleshores, el seu compromís li ha costat més d'una quinzena de detencions; la primera vegada, a l'octubre del 2005. Aalia ha desenvolupat el seu activisme a través de nombroses associacions i grups que lluiten de manera pacífica en els territoris ocupats. El seu objectiu ha estat, i continua sent, “denunciar les greus violacions de drets humans i trencar el bloqueig informatiu que exerceix l'ocupant marroquí”, explica l'activista.

En la seva trajectòria va suposar un punt d'inflexió la participació al campament de Gdeim Izik, la tardor del 2010. Després del violent desmantellament de la protesta, va aconseguir escapar-se i amagar-se a casa d'un amic a Al-Aaiun durant dos mesos. Al gener del 2011 va decidir sortir per anar a visitar la família, però va ser detingut. Va ser torturat durant tres dies i condemnat a quatre mesos de presó sense execució. No va entrar a la presó, sinó que va quedar en llibertat provisional, i a partir d'aquell moment va entrar i sortir del país en diverses ocasions. A l'octubre del 2011 va sortir del Sàhara Occidental per última vegada, en direcció al País Basc, per participar en un projecte amb activistes dels territoris ocupats.

Al gener del 2012 va demanar protecció internacional al govern espanyol, i al febrer del 2013 va ser condemnat en rebel·lia, a cadena perpètua, per un Tribunal Militar Marroquí. Tot i així, el govern espanyol va denegar l'asil a Aalia al gener del 2015, en una clara mostra, segons denuncia l'activista, del suport que Espanya continua donant a l'ocupació marroquina. Finalment, a l'octubre de 2016 l'Audiència Nacional li va reconèixer l'estatus de refugiat, revocant així la decisió de denegació presa per l'Oficina d'Asil i Refugi respecte de la seva sol·licitud de protecció internacional.

A dia d'avui, Aalia continua lluitant des del País Basc en la defensa dels drets del seu poble. Participa en diverses campanyes i desenvolupa una tasca de coordinació de diferents associacions i ONG. A més, treballa juntament amb altres sahrauís per fer incidència al Consell de Drets Humans de les Nacions Unides.

Mapa: The World Factbook (CIA).

LA DESCOLONITZACIÓ QUE NO ARRIBA

Era diumenge, 10 d'octubre de 2010, quan les primeres haines van començar a aixecar-se al campament de Gdeim Izik, a l'oest d'Al-Aaiun. En els dies següents, milers de sahrauís s'anirien sumant a una protesta que expressava el profund malestar generat per les condicions de vida als territoris ocupats pel Marroc. El campament va durar 28 dies (el 8 de novembre va ser brutalment desallotjat per les forces marroquines), però es manté encara com a símbol de la resistència i de les demandes de llibertat de la població sahrauí.

Gdeim Izik va tornar a posar davant dels ulls de la comunitat internacional les conseqüències de la fracassada descolonització del Sàhara Occidental. Des d'aleshores, però, no hi ha hagut grans avenços en la resolució d'aquest conflicte llarg i desigual. La tardor passada, després de més de sis anys d'interrupció del diàleg entre les parts, el Consell de Seguretat de les Nacions Unides va anunciar a través de la Resolució 2440 (2018) la represa dels contactes. A continuació, el 5 i 6 de desembre es van reunir a Ginebra representants del Marroc, el Frente Polisario, Algèria i Mauritània.

Com era d'esperar, no es van posar sobre la taula noves propostes, si bé es va reafirmar el compromís de donar continuïtat a les converses. No va sorprendre, tampoc, l'absència d'Espanya a la convenció. No hi havia estat convidada. Mantenir unes excel·lents relacions polítiques i econòmiques amb el Marroc exigeix discreció diplomàtica amb la qüestió del Sàhara Occidental, i Espanya ha sabut jugar aquest paper al llarg de les darreres dècades. Ara bé, pocs dies després de la reunió a Ginebra, el delegat del Frente Polisario a Espanya, Bucharaya Beyun, va recordar en declaracions a *InfoLibre* que l'Estat “hauria de jugar un paper molt més actiu” en les converses. “Espanya continua vinculada al conflicte [...], forma part del problema i ara pot i ha de ser part de la solució”, va afirmar.

Espanya va sortir definitivament del Sàhara Occidental al febrer de 1976. El 14 de novembre de l'any anterior, una setmana abans de la mort de Franco, havia signat juntament amb Marroc i Mauritània l'Acord Tripartit de Madrid, que va permetre a aquests dos últims països l'annexió del territori que fins aleshores havia estat colònia espanyola. La retirada d'Espanya va donar pas a una guerra que va enfrontar durant quinze anys les forces marroquines i la guerrilla sahrauí del Frente Polisario (Mauritània es va retirar de la disputa al 1979).

Les hostilitats es van aturar al 1991, gràcies a un acord signat sota els auspicis de les Nacions Unides. El pacte implicava un alto el foc i la convocatòria d'un referèndum d'autodeterminació que s'havia de celebrar al gener de 1992. Per tal de fer-lo efectiu, el Consell de Seguretat va crear la Missió de les Nacions Unides per al Referèndum del Sàhara Occidental (MINURSO).

Gairebé tres dècades després, el referèndum promès sembla cada cop una possibilitat més llunyana. Com recordava a finals de l'any passat Vicenç Fisas, analista de conflictes i processos de pau, en un article d'opinió publicat a *Eldiario.es*, des de l'any 2000 totes les resolucions del Consell de Seguretat de les Nacions Unides han abandonat el terme “referèndum”. En la resolució d'octubre, que va impulsar l'actual període de converses, es parlava d'una “solució política justa, duradora i acceptable per ambdues parts, que prevegi la lliure determinació del poble del Sàhara Occidental en el marc de les disposicions conformes als principis i propòsits de la Carta de les Nacions Unides”.

Mentre aquesta solució no sorgeixi, als territoris ocupats i a l'exili la població sahrauí continuarà patint les conseqüències de dècades d'abandonament i repressió. Segons l'ACNUR, l'agència de les Nacions Unides per a les persones refugiades, actualment hi ha més de 173.000 sahrauís que viuen als camps de persones refugiades de Tinduf (Algèria). Són assentaments que es van formar fa més de 40 anys, i que s'han convertit en la imatge persistent i inesborrable del patiment del poble sahrauí.

Camp de refugiats de Tinduf. Fotografia: ACNUR.

ENTREVISTA

Comences la teva lluita pels drets del poble sahrauí sent encara adolescent.

Qualsevol criatura que neixi en els territoris ocupats pel Marroc és conscient que viu en un país ocupat. Quan érem nens, sempre teníem moltes preguntes: per què tenim una cultura diferent a la marroquina? Per què hi ha tant bloqueig militar a les nostres ciutats? Per què els mestres ens tracten de manera diferent? Per què part de la nostra família està en campaments de refugiats? Per què no els podem veure, com la resta de famílies? Per exemple, les famílies marroquines s'uneixen durant les seves festes, però a nosaltres sempre ens falta algú. Quan fèiem aquestes preguntes als nostres pares, teníem por de contestar-nos, i això ens portava a voler saber més i investigar.

Vaig involucrar-me finalment al 2005. Estudiava en un institut a Al-Aaiun quan, al mes de maig, es va iniciar un nou aixecament pacífic. Els militars marroquins van entrar a moltes cases de sahrauís i van torturar i maltractar dones i nens. I nosaltres, com a estudiants, vam organitzar una concentració i un suport a aquestes famílies. Aquí vaig començar una llarga història de detencions i tortures.

Com va ser la teva experiència a Gdeim Izik?

Va ser increïble, mai no ho podré oblidar. Per primera vegada, els sahrauís vam aconseguir viure entre nosaltres, sota les nostres haimes. Les haimes són molt importants en la nostra cultura, que és atacada diàriament als territoris ocupats. Gdeim Izik va suposar un abans i un després, no només per mi, sinó també per la lluita del poble sahrauí. Vam aconseguir enviar un missatge molt clar a l'ocupant marroquí: som un poble organitzat. Amb teles vam organitzar una de les majors protestes de la nostra història. I també vam enviar un missatge a molts pobles, a moltes persones que poden aixecar-se per aconseguir els seus drets socials i polítics.

Diverses veus apunten que Gdeim Izik va ser l'espurna de les Primaveres Àrabs.

Sí, per exemple Noam Chomsky ha afirmat que les Primaveres Àrabs van començar al Sàhara Occidental. Després de Gdeim Izik, vaig viatjar dues vegades a l'Estat espanyol. La segona va ser a l'octubre del 2011, quan ja em vaig quedar, però també havia vingut al març per un període de tres mesos. A la tornada, tenia una llarga escala

Campament de protesta de Gdeim Izik a finals d'octubre de 2010.
Fotografia: Miquel Garcia.

a Madrid i vaig assabentar-me que hi havia una protesta a la plaça del Sol, i hi vaig anar. I allà em vaig trobar gent amb haimes ocupant tota la plaça. I vaig pensar: que bé que el campament de Gdeim Izik encara no s'ha acabat, encara existeix en altres llocs i en altres pobles que s'aixequen.

Com valoren el suport i la solidaritat rebuts a Espanya?

La major solidaritat que tenim en aquest moment ve dels pobles de l'Estat espanyol. Hi ha centenars d'associacions i ONG que treballen amb el poble sahrauí i donen suport als campaments de persones refugiades. I hi ha també moltes campanyes contra l'ocupant marroquí.

Fotografia: Western Sahara.

Quina responsabilitat té Espanya en les vulneracions de drets humans que pateix el poble sahrauí?

El govern d'Espanya és responsable, juntament amb el Marroc, del nostre patiment. Ara, molts polítics de l'Estat espanyol volen convertir la causa del poble sahrauí en una causa humanitària, i de fet hi ha molta ajuda humanitària per part de l'Estat. Però el poble sahrauí el que necessita és suport polític per acabar amb l'ocupació il·legal que el Marroc fa del seu territori.

Quan et van reconèixer l'estatut de refugiat, vas dir que ho celebraries "quan tots els presos i refugiats sahrauís siguin lliures". Com és la situació de les persones sahrauís empresonades?

A dia d'avui* tenim més de 70 presos polítics. Estan en diverses presons marroquines, i també a la Presó Negra, a Al-Aaiun. A causa de la tortura i els maltractaments, els presos polítics tenen moltes malalties. L'any passat va morir un company del grup de Gdeim Izik, Mohammed El Ayoubi, que havia patit diverses tortures, inclosa la violència sexual. A molts dels presos polítics no els deixen estudiar i els neguen l'assistència sanitària. També tenen problemes per veure les famílies, ja sigui perquè els neguen les visites o perquè els empresonen molt lluny del lloc on viuen els familiars. Els presos sahrauís han iniciat moltes vagues de fam durant aquests anys per reclamar els seus drets. De moment no han aconseguit res, però continuen lluitant dins de les presons marroquines.

Quines són les perspectives de futur de la lluita sahrauí?

Necessitem una estratègia que no passi per convertir la nostra causa en humanitària. El més important és el treball polític. Per això, denunciem les greus violacions de drets humans que pateix el poble sahrauí i estem treballant en noves campanyes internacionals contra el robatori dels nostres recursos naturals, sobretot els fosfats i els recursos marítims. Amb aquestes campanyes hem aconseguit que moltes empreses europees, llatines i d'altres països surtin del territori del Sàhara Occidental. El Tribunal de la Unió Europea (UE) ha dictaminat clarament que el Sàhara Occidental no és Marroc, i per tant la UE no hauria de poder signar acords que incloguin les aigües d'aquest territori. Però la setmana passada, desgraciadament, vam tornar a comprovar que els interessos estan per sobre dels drets, ja que s'ha signat un acord de pesca que inclou les aigües del Sàhara Occidental.

Fotografia: Western Sahara Resource Watch.

Què espereu del moviment de solidaritat internacional?

Evidentment és important continuar donant suport als campaments de refugiats, però l'objectiu és que puguem aconseguir la llibertat en el nostre territori. Cal pressionar al govern d'Espanya i d'altres Estats perquè, a la vegada, pressionin el Marroc perquè surti del Sàhara Occidental.

*Aquesta entrevista es va realitzar el 20 de febrer de 2019.

+ informació: twitter.com/hassannaalia

“Les polítiques de joventut han de superar les visions reduccionistes i adultocèntriques; cal començar a pensar de manera diferent i per fer-ho necessitem que les mateixes joventuts acompanyin aquests processos”

CÁNDIDA CHÉVEZ
(EL SALVADOR)

del Salvador (INFOD). A més, forma part del Grup de Treball “Joventuts i infàncies” del Consell Llatinoamericà de Ciències Socials (CLACSO), el Grup de Recerca en “Pedagogies Crítiques i Educació Popular” de la Universitat Centreamericana José Simeón Cañas (UCA) i la Xarxa per a la Lectoescriptura Inicial de Centreamèrica i El Carib (RedLEI). És autora de diverses publicacions i aspira a obtenir un doctorat en Ciències Socials, Infantesa i Joventut al Centre d'Estudis Avançats en Infància i Joventut (CINDE - Universitat de Manizales) de Colòmbia.

Mapa: The World Factbook (CIA).

L'any 2016, la Cándida Chévez va participar a la II Biennal Iberoamericana d'Infàncies i Joventuts a Manizales, Colòmbia. Un cop allà, va adonar-se que es presentaria una experiència del Salvador, i va assistir a la sessió. Va ser la primera vegada que va escoltar Julio Monge, coordinador de projectes d'inserció de Tiempos Nuevos Teatro (TNT), i que va sentir parlar d'una innovadora experiència educativa per a joves privades de llibertat: l'Orquestra de Cordes. Donava testimoni dels èxits aconseguits una de les participants de l'orquestra, que va compartir la seva història de vida.

Des d'aquell moment, Chévez es va involucrar, juntament amb James Melenge, un company colombià coordinador de la Xarxa Educació i Desenvolupament Humà, en acompanyar un procés de sistematització de l'experiència, per fer-la visible i donar-li valor. “Era una oportunitat de poder contribuir des de la recerca a dotar de sentit tota l'experiència que havien viscut”, explica Chévez. La sistematització seria la primera d'una sèrie d'aportacions que tant ella com Melenge han realitzat a aquest projecte, que des de Catalunya ha rebut el suport de l'Ajuntament de Barcelona i l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament.

Chévez, llicenciada en Psicologia i especialitzada en desenvolupament local, forma part actualment de l'equip de TNT. És també Investigadora de l'Institut Nacional de Formació Docent

CONSTRUIR LA PRÒPIA VIDA, UNA ASPIRACIÓ INABASTABLE?

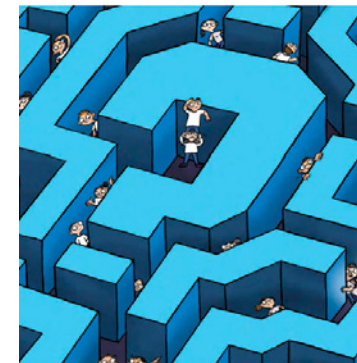
Gairebé un terç de la societat salvadorenca, el 30%, està format per població jove d'entre 15 i 29 anys. Tant a Catalunya com al conjunt d'Espanya, aquesta franja de població representa poc més del 15%. La comparació posa de manifest la importància cabdal de la joventut en el present i el futur del país centreamericà, però malauradament el potencial transformador d'adolescents i joves del Salvador es troba limitat per una sèrie de factors estructurals.

Els aborda el darrer informe sobre desenvolupament humà del Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), que se centra, precisament, en les generacions joves. Entre els obstacles als quals ha de fer front bona part del jovent salvadorenc, destaquen la bretxa entre el món rural i l'urbà (al 2017 l'índex de desenvolupament humà de la població jove rural va ser un 5,5% inferior al de la joventut urbana), els problemes per accedir a una educació de qualitat i la manca d'oportunitats laborals.

Són obstacles impregnats d'alts nivells de violència. Segons l'informe del PNUD, “les persones joves es troben atrapades en dinàmiques de violència que limiten el seu benestar i les destaquen com a víctimes i victimaris”. I en la culminació de la violència, hi ha la mort. Dades de la Policia Nacional Civil indiquen que, de promig, la taxa d'homicidis de la població jove en el període 2007-2017 va ser un 53,4% superior a la de la població adulta. En aquesta dècada, el 51,7% dels 44.334 homicidis registrats va correspondre a persones joves, amb una prevalença molt superior entre els homes (9 de cada 10 casos). Pels que fa als femicidis, dels 4.913 comptabilitzats entre 2007 i 2017, el 44% va correspondre a dones joves. Són dades que situen els homicidis com un problema de salut pública de primer ordre, ja que han esdevingut la principal causa de mort de la població jove (86,2%).

Al marge de la mort, la quotidianitat de bona part de la joventut salvadorenca està marcada per la convivència amb una violència més o menys intensa. Els centres educatius, per exemple, són espais on la violència s'acostuma a fer present, tant a l'interior (amb robatoris, extorsions, agressions, violència sexual, etc.) com a l'exterior. Durant el 2016 sis de cada deu joves van presenciar un o més actes de violència, la majoria de vegades dins de les pròpies comunitats.

Informe sobre Desarrollo Humano El Salvador 2018
ISOY JOVEN! ¿Y ahora qué?

El vincle entre violència i joventut té al Salvador un rostre fàcilment identificable: el de les persones que integren les *maras* o *pandillas*. Grups que exerceixen un control efectiu sobre determinats territoris i que es mantenen a través d'activitats criminals, bàsicament extorsió i narcotràfic a petita escala. Es calcula que al Salvador sumen un total de 60.000 membres actius, amb un matalàs social de 500.000 persones (al voltant del 8% de la població del país), segons estimacions del Ministeri de Defensa recollides a l'informe *Política i violència perpètua al Salvador*, de l'International Crisis Group.

Des de la seva implantació, a finals dels 80 i durant la dècada dels 90, en mig d'un còctel de postguerra i deportacions des dels Estats Units, el fenomen de les *pandillas* no ha deixat de créixer. I la resposta governamental ha passat sobretot per la repressió. “Des del 2001, la persecució penal ha estat imparabile”, explica l'Elsa Fuentes, investigadora i doctoranda sobre *pandillas callejeras* centreamericanes. En aquest sentit, el fet que a partir del 2015 les *pandillas* passessin a ser considerades com a organitzacions terroristes, tot i l'efecte mediàtic i simbòlic de la nova denominació, no va aportar grans novetats: va ser una conseqüència més d'un llarg historial de polítiques de repressió punitiva, apunta Fuentes.

L'abordatge del fenomen de les *pandillas* com una qüestió purament criminal, sense tenir en compte les seves arrels socioeconòmiques, ha dificultat que es poguessin produir canvis culturals i estructurals necessaris per a la transformació d'aquests grups. A més, ha repercutit en el conjunt de joves que viuen en territoris amb presència de *pandillas*, que carreguen un fort estigma i pateixen igualment la violència de les forces de seguretat de l'Estat.

Integrants i no integrants de les *pandillas* comparteixen un context en què construir una alternativa de vida està pràcticament fora de l'abast. I és encara més difícil si a la història s'hi suma el pas per un centre de menors. Afortunadament, oferir la possibilitat de reescriure el propi relat de vida té molt a veure amb la tasca que desenvolupa l'ONG Tiempos Nuevos Teatro (TNT) i amb el compromís personal i professional de la Cándida Chévez.

Fotografia recuperada del web de l'Associació TNT.

ENTREVISTA

La violència no és un fenomen recent al Salvador.

La violència al Salvador té un caràcter històric. Molts textos aborden aquesta qüestió i, remuntant-se a l'època colonial, busquen generar una reflexió sobre com el nostre poble s'ha anat construint sobre diverses formes de violència. Hem après a veure la violència com una forma de resolució de conflictes i en molts casos a naturalitzar-la. En la història del Salvador trobem una trajectòria de lluites i resistències caracteritzades per grups de poder que, en veure's amenaçats, creen la figura d'un enemic públic contra el qual s'ha de lluitar per conservar l'estabilitat, la seguretat i la pau d'uns quants. Així, els salvadorencs carreguem els nostres morts, que s'incrementen de generació en generació.

La meua carrega els 75.000 d'una guerra civil que es va desfermar a inicis dels 80. Després d'una dècada de governs autoritaris, abusos de poder, violacions de drets humans i massacres, el poble es va aixecar. Dotze anys de conflicte armat ens van dur a signar la pau al 1992, una pau que només va arribar per a uns quants. La postguerra

va significar l'auge de polítiques neoliberals que, sumades a factors com la migració o la pobresa, van augmentar el nivell de desigualtat social, col·locant bona part de la població en condicions de marginalitat i exclusió.

Un context per al sorgiment de les *maras*.

Els primers 10 anys de postconflicte es van convertir en testimonis silenciosos del sorgiment de les *maras* o *pandillas* al Salvador, que van trobar en els i les joves en condicions socials de vulnerabilitat un nínxol per enfortir-se. La història de les *pandillas* sens dubte està molt vinculada a un procés de pau inconclús, que no es va preocupar per les persones.

Què significa ser jove al Salvador?

No hi ha una única forma de ser jove. Com explica la investigadora Rossana Reguillo (2010), hi ha dos tipus de joventuts, que es diferencien per la proximitat, o no, a les alternatives i l'accés. Hi ha un jove precaritzat, la majoria, desconnectat de les institucions i sistemes de seguretat, que veuen minvades les seves possibilitats d'escollir, i un altre jove connectat, incorporat als sistemes de seguretat i les institucions, amb més opcions.

La meua trajectòria m'ha permès treballar amb totes dues joventuts, però en els darrers anys el meu interès ha estat comprendre què vol dir al Salvador formar part de les joventuts desconnectades. Dins d'aquesta categoria podríem parlar de diverses maneres de ser jove: no és igual ser jove en una àrea rural o urbana, ni ser home o ser dona. En aquest grup, ser jove és en la majoria dels casos un delictes, i implica estar exposat a l'estigmatització, la criminalització i la mort. Les i els joves de barris estigmatitzats per presència de *pandillas* han de negar el seu territori a l'hora de buscar feina o assistir a un centre educatiu. Han de cuidar la seva forma de vestir, parlar, moure's, la música que escolten... tot pot criminalitzar-los.

Com impacta la violència de les *pandillas* en el desenvolupament de la joventut?

Bàsicament, dificulta un desenvolupament lliure i ple, i limita les possibilitats d'elecció sobre el propi futur. Ara bé, aquesta situació que viuen les joventuts no és deguda exclusivament al fenomen de les *pandillas*, sinó a una sèrie de condicions socials que fan impossible construir altres futurs. L'Estat hi té una gran responsabilitat i també la societat en general. Per què un jove, noi o noia, ingressa en un d'aquests grups? Les *pandillas* no sorgeixen del no-res, hi ha condicions que en permeten l'existència i persones a qui convé que continuïn existint.

Fotografia: Walking the Tracks.

Quines diferències hi ha en l'impacte de la violència en homes i dones joves?

Els homes joves són els que més morts sumen a les xifres d'homicidis del país. Són els que viuen més violència per part de les forces policials i militars, i experimenten més limitacions de desplaçament territorial. Un home jove no pot entrar a qualsevol territori. En el cas de les dones, encara que el nombre d'assassinats és menor, aquests es vinculen més a la seva condició de dones que al fenomen de les *pandillas*. Les joves són violentades sexualment i moltes vegades són obligades a mantenir relacions amoroses sense consentiment. Són vistes com territoris de conquesta, sobre els quals els homes poden exercir poder.

Com valoren les polítiques públiques destinades a la joventut del Salvador?

Ha estat una aposta equivocada i amb esforços insuficients. Hi ha hagut polítiques assistencialistes, dissenyades des d'un enfocament de risc, que busquen tenir la gent jove "entretinguda" per evitar que es posi en problemes. Les i els joves han estat vistos des de les polítiques públiques de manera poc activa, sense ser considerats actors protagonistes de desenvolupament. A més, les polítiques sempre han estat dissenyades pensant en uns pocs i no en la diversitat de les joventuts. Pel que fa a les *pandillas*, les polítiques repressives de mà dura han aguditzat el problema.

Com podrien millorar aquestes polítiques per contribuir al foment de la cultura de la pau i la reducció de la violència?

En primer lloc, em sembla fonamental que es construeixin de manera participativa i des de baix. En segon lloc, cal saber quina és la situació de les joventuts. És una de les principals limitacions del nostre país, l'absència de dades que permetin analitzar la situació de les joventuts en els diferents contextos. En tercer lloc, és necessari portar la discussió sobre la cultura de pau a un major nivell d'anàlisi: què entenem per cultura de pau? A quin tipus de pau ens referim? Aquest és el diàleg pendent per al país des dels Acords de Pau. La pau moltes vegades es va entendre com a absència de conflicte, i per no generar conflictes, era millor no involucrar-se, no organitzar-se, no participar, no exercir els propis drets, etc. Cal apostar per l'organització comunitària, recuperar els sabers i experiències que com a poble hem construït històricament i que sembla que hem oblidat. Hem de mirar enrere, reconèixer la nostra història, reprendre aprenentatges i començar a construir futur.

+ informació: www.tnt.org.sv

“Visc en una societat de silencis, en què encara ens costa entendre el valor de l’educació”

SONIA MANKONGO
(CAMERUN)

És originària de Ngambé-Tikar, un petit poble de la regió central del Camerun. Va créixer “en una societat altament masclista i dins d’una de les seves manifestacions més agudes, com és una família polígama”. Així ho explicava l’activista Sònia Mankongo la tardor passada, en el marc de la seva visita a Espanya per donar visibilitat a la campanya #EllesCuentan. La seva mare va tenir cinc filles, cap fill, i als ulls de la societat, això li va impedir convertir-se en una dona completa. “La meua mare era una dona que s’amagava a la seva habitació durant les festes, perquè d’un dia per l’altre va veure entrar a casa seva una segona dona”, relatava Mankongo amb duresa.

Lluny de debilitar-la, el fet d’haver viscut situacions d’aquest tipus la va enfortir. “Tantes lluites, tantes frustracions, tantes coses que són molt fortes i les vius de prop, a la vegada que et van trencant, et van construir”, explicava Mankongo. L’activista tenia molt clar què era el que no volia per a la seva vida, i això la va impulsar a estudiar i a buscar la seva independència econòmica. Paradoxalment, en aquest camí va trobar el suport del seu pare.

Actualment, Mankongo aspira a obtenir un doctorat en literatures afrohispaniques a la Universitat de Maroua, amb una investigació sobre qüestions vinculades a la memòria de l’esclavitud. Té formació en pedagogia i didàctica de llengües estrangeres, i és professora de castellà. Des del 2016, la seva trajectòria està

vinculada a l’ONG Zerca y Lejos. En aquesta entitat, treballa com a coordinadora del Pla d’educació al Camerun. Té una residència fixa a Yaoundé, però la feina la fa anar de l’extrem nord al sud del país.

“Tot passa per alguna cosa”, reflexiona Mankongo quan mira enrere en la seva trajectòria. “Néixer en una família amb valors patriarcal, com moltes altres del Camerun, m’ha permès adonar-me de com d’injusta és a vegades la nostra societat amb les dones, i posicionar-me davant d’això, amb la possibilitat d’escollir un camí diferent del que subtilment o obertament se t’imposa com a dona”, conclou.

CAMERUN: NORD I SUD

L’ONG Zerca y Lejos (ZyL) va arribar al Camerun l’any 2001. Va arribar a Bengbis, al sud del país, un territori on conviuen comunitats bantús i pigmees baka. És una zona en què “la natura ha estat bastant generosa, si es compara amb el nord, en termes de producció agrícola i riquesa del sòl”, explica l’activista Sònia Mankongo, però és també un lloc on “les relacions interètniques entre bantús i baka estan marcades per una història de marginació i explotació”.

Les comunitats pigmees són considerades les primeres pobladores de la selva. Són nòmades, i acumulen una llarga tradició de pesca, caça i recol·lecció de fruits. Des de ZyL, expliquen que les poblacions pigmees baka estan formades per unes 60.000 persones que viuen entre la República Democràtica del Congo, el nord de Gabon i la República Centreafricana. Les selves del sud del Camerun n’acullen al voltant de 5.000, tot i que al país no hi ha un cens oficial que comptabilitzi aquesta població.

ZyL denuncia que la desforestació provocada per l’explotació forestal i minera, sumada a la preservació de les àrees protegides, va expulsar les comunitats pigmees de la selva i les va obligar a sedentaritzar-se a mitjans del segle passat. Ara treballen les terres de les comunitats bantús, ètnia majoritària del sud del Camerun, i “en els darrers anys s’ha establert una relació de jerarquia que les relega a una situació de semiesclavitud”, subratllen des de l’organització. L’exclusió i marginació de la població pigmea limita greument el seu accés a l’educació i la sanitat, i la col·loca en una situació “d’extrema urgència”. “Les persones viuen suspeses entre un passat al qual no és possible tornar i un futur que ningú no coneix”, conclouen des de l’ONG.

La situació no és pas millor al nord del país. Anys després de l’arribada inicial a Bengbis, integrants de ZyL van realitzar els seus primers viatges al nord del Camerun, i van observar una situació tan crítica que, al 2008, van decidir intervenir amb la construcció de dos pous. Va ser la primera de les diverses actuacions que, a dia d’avui, hi continuen desenvolupant.

L’Extrem Nord és la regió més poblada i més pobre del país (tres quartes parts de la població viuen per sota del llindar de la pobresa). En els darrers temps, a més, la situació s’ha vist agreujada pel canvi climàtic i, des del 2013, per les freqüents incursions de combatents de Boko Haram.

Fotografia: Zerca y Lejos.

Fotografia: Zerca y Lejos.

ELLAS CUENTAN

Tant al sud com al nord es vulnera el dret a l’educació de les nenes i nens que formen part de les comunitats empobrides i marginades. Les nenes, a més, han de fer front a obstacles addicionals, fruit de les discriminacions basades en el gènere (la Sonia Mankongo enumera aquests obstacles a l’entrevista que es presenta a continuació).

Des del convenciment que “l’educació és l’eina més eficaç per aconseguir una integració en igualtat dels nens i nenes”, ZyL n’ha fet un dels pilars de la seva tasca al Camerun. Al 2018, amb l’objectiu de promoure l’accés de les nenes a l’educació, va impulsar la iniciativa #EllesCuentan. L’educació de les nenes, subratllen des de l’ONG, multiplica la seva autonomia i llibertat d’elecció, redueix les probabilitats que pateixin violència de gènere i genera un major benestar psicològic. Però l’impacte va més enllà de les mateixes nenes: també reverteix de manera positiva en les comunitats. Les

dones que com a nenes han tingut accés a l'educació cuiden millor la seva salut i la salut col·lectiva. Acostumen a participar de manera més activa a les seves comunitats, i s'incrementa el seu compromís social. A més, augmenten les probabilitats que els seus fills i filles assisteixin a l'escola. Sens dubte, es configuren com a referents de les nenes que estan construint les seves identitats.

Algunes dades sobre el Camerun, en relació amb indicadors d'Espanya*

Posició en la classificació de països segons l'Índex de Desenvolupament Humà	Camerun	151 (de 189)
	Espanya	26 (de 189)

		Mitjana	Nenes	Nens
Anys esperats d'escolaritat Nombre d'anys d'escolaritat que pot esperar rebre un infant en edat de començar l'escola si els patrons de les taxes de matriculació per edat es mantenen vigents al llarg de la seva vida.	Camerun	12,2	11,3	13
	Espanya	17,9	18,2	17,5
Anys promig d'escolaritat Nombre promig d'anys d'educació rebuts per les persones de 25 anys o més, calculat a partir dels nivells d'assoliments educatius, utilitzant la durada oficial de cada nivell.	Camerun	6,3	4,7	7,6
	Espanya	9,8	9,7	10

*Dades extretes de l'actualització estadística de 2018 del Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament.

Imatge: Zerca y Lejos.

ENTREVISTA

Com vas arribar a Zerca y Lejos (ZyL)?

Al 2016, quan encara era estudiant universitària de Pedagogia, el professor Bouba Kidakou em va recomanar per fer un seminari de cinc dies amb el professorat dels centres escolars gestionats per ZyL. Això em va permetre descobrir una realitat del meu país que no imaginava tan forta. Sempre havia sentit parlar dels pigmeus, a l'escola ens deien que eren els primers pobladors de Camerun; ara bé, conèixer la seva vida quotidiana i la seva realitat em va sobtar, i encara més pel fet de descobrir-ho a través d'una organització espanyola. Des d'aleshores, hi he estat col·laborant.

Quina tasca desenvolupa ZyL en l'àmbit educatiu al Camerun?

Bàsicament, gestiona quatre escoles primàries i 22 centres preescolars localitzats en pobles pigmeus. També impulsa un programa d'acollida de menors en situació d'exclusió social i una llar per als infants que els apropa a les escoles. A més, ofereix un programa de beques escolars perquè els alumnes puguin continuar estudiant a secundària, i un altre de beques universitàries, dirigit essencialment a noies de l'extrem nord del Camerun que no poden continuar amb els seus estudis per raons econòmiques.

Fotografia: Zerca y Lejos.

La iniciativa #EllasCuentan promou l'educació de les nenes. Quins són els principals obstacles perquè les nenes accedeixin a l'educació?

En general, a Àfrica les nenes són el grup més marginat del sistema escolar. Si mencionem els obstacles, en primer lloc hi hauria els

motius econòmics. En països en què el 60% de la població viu en zones rurals amb pocs recursos, l'accés a l'educació (que no és gratuïta) es converteix en un luxe que no totes les famílies es poden permetre. Després hi ha els embarassos precoços. Parlem de societats on falla l'educació sexual, l'ús de contraceptius està poc estès i la capacitat de les dones de procrear s'entén com un valor positiu per a la seva condició de dona. També hi ha els matrimonis precoços o forçosos, que tenen greus conseqüències en els estudis de les nenes. A banda, hi ha els estereotips i prejudicis masculistes, així com codis socials de conducta que fan que estigui mal vist que les noies estiguin sense casar-se després de la pubertat. Això genera molta por als pares, que temen que les noies es quedin embarassades quan encara viuen a casa seva. Falten sistemes educatius inclusius que promoguin la igualtat de gènere. Finalment, a Àfrica hi ha nombrosos conflictes armats, que situen a les dones i les noies en una posició de major vulnerabilitat.

Què podrien fer les escoles per promoure l'accés i la permanència de les nenes al sistema educatiu?

Caldria una gran tasca de sensibilització amb les famílies sobre els perills dels matrimonis infantils i la importància que les nenes estudiïn. A més, seria necessari prevenir les violències basades en el gènere a les escoles, i educar tots els nens en el respecte de les noies i les dones, així com en la igualtat i el respecte de la diferència. L'educació hauria de ser completament gratuïta i obligatòria a primària i a secundària.

També participes en un projecte de centres preescolars comunitaris.

Està dins del programa d'educació de ZyL. Consisteix a apropar l'educació preescolar als infants pigmeus de tres a cinc anys, dins de les seves comunitats. L'objectiu és adaptar la criatura al ritme escolar perquè pugui encaixar bé quan entri en un centre de primària. Se'ls donen cursos en les seves llengües maternes i es va evolucionant cap al francès i l'anglès.

Quins són els principals problemes als quals s'enfronten les comunitats baka?

Són pobles que conviuen amb poblacions bantús des de fa molt de temps i que han construït relacions basades en l'explotació. Són bons caçadors i treballadors del camp, i s'han convertit en "treballadors" dels bantús. Ara ja no treballen per ells mateixos, i reben sous en forma de menjar i alcohol. Amb molt pocs recursos, no poden accedir ni a la salut més bàsica ni a l'educació. Com que són una minoria, els mantenen en la ignorància per explotar-los millor.

Fotografia: Zerca y Lejos.

En el dia a dia de la teva feina a ZyL, probablement has conegut històries personals d'èxit que t'impulsen a seguir.

Una història remarcable és la de la Julienne. No sé exactament quines han estat les diverses etapes de la seva construcció com a dona pigmea, però veure l'impacte que a dia d'avui té en els nostres projectes ens emociona a tots i ens anima a continuar creient en el que fem. La Julienne és una dona baka que és higienista en els nostres centres de salut oral. Es va formar amb nosaltres i ha sabut conjugar la seva vida familiar i el seu rol dins de la comunitat, cosa que no és fàcil per a una dona pigmea. És un model d'èxit individual per a la seva comunitat, i impacta molt les altres dones per la seva capacitat d'expressar els seus punts de vista dins i fora de la seva família.

+ informació: zercaylejos.org

“Europa està fent una política que subratlla el fet que hi ha persones a les quals es pot deixar morir”

EDDA PANDO
(PERÚ, ITÀLIA)

Fotografia: Jean Redutto.

L'Edda Pando estudiava Ciències de la Comunicació a la Universitat de Lima quan, l'any 1990, el govern d'Alberto Fujimori va impulsar una sèrie de mesures econòmiques conegudes com el *paquetazo*. Això va provocar un fort increment del preu de la universitat i Pando va haver de deixar els seus estudis. Un dia, el seu pare li va oferir un bitllet per anar a Itàlia. “No m'ho vaig pensar dues vegades, no tant pels diners sinó per la curiositat de veure altres llocs”, explica l'activista.

Va arribar a Itàlia a l'abril de 1991, i tres mesos després va descobrir que ja no es podia quedar legalment al país. Va decidir quedar-s'hi igualment, i va començar a treballar netejant cases. Al juny va conèixer grups polítics afins als que freqüentava al Perú, i va reprendre la militància. Tres anys després, al 1994, va aconseguir regularitzar-se.

Gairebé una dècada després d'arribar a Itàlia, va sentir la necessitat de centrar el seu activisme en la qüestió migratòria. L'any 2001 va fundar juntament amb altres persones l'Associazione Todo Cambia, de la qual és actualment presidenta. Todo Cambia és una entitat formada per gent que viu a Milà, immigrada o no, que lluita contra el racisme i pels drets de les persones migrades. De Todo Cambia sorgiria la demanda d'una Universitat Migrant, que va celebrar la primera edició l'any 2007 i que es va establir com a associació autònoma a partir de 2012.

Todo Cambia està integrada en una gran federació d'entitats d'Itàlia, ARCI, en la qual Pando ha desenvolupat també diverses tasques. Ha treballat tant a nivell de la coordinació estatal com de la secció de Milà. A la vegada, Todo Cambia forma part també de la xarxa *Milano Senza Frontiere*, un entramat informal d'associacions que organitza la Marxa pels nous *desaparecidos*. L'activisme realitzat a través de totes aquestes plataformes ha portat Pando a involucrar-se en un nou projecte, *Missing at the borders*, que visibilitza les històries de les persones desaparegudes a les fronteres europees a través dels relats de familiars.

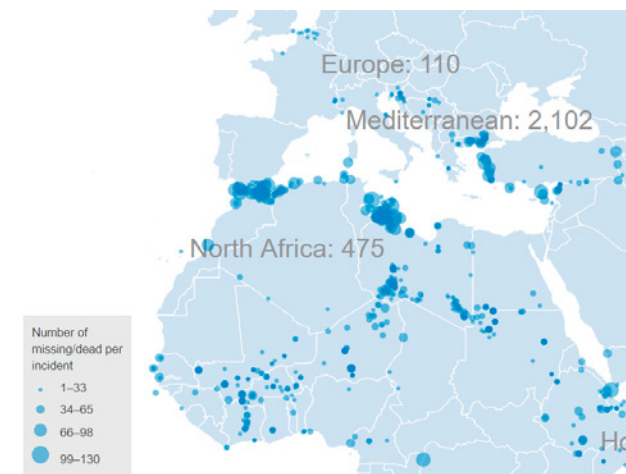
Al 2014, més de dues dècades després d'haver arribat a Itàlia, Pando va aconseguir graduar-se en Ciències de la Mediació lingüística i cultural, amb una tesi al voltant de les famílies de persones desaparegudes en el trajecte migratori de Tunísia a Europa. Poc després va fundar el grup *Va de Bolero*, i es va retrobar amb el cant. “El fet de tornar a cantar ha estat el que més m'ha ajudat a reunir les meves dues vides: la de la jove universitària, apassionada de la música, i la de la migrant a Itàlia, activista pels drets dels migrants”, explica. Al 2016 va encapçalar com a independent la llista de Milano in Comune per al Municipi 2 de Milà, i a dia d'avui continua col·laborant amb la formació.

Pando es troba sovint amb la pregunta de si se sent més peruana o més italiana. I no dubta a respondre: “Dues són les meves ciutats. Lima, on he nascut i crescut, i Milà, on m'he convertit en una dona adulta.”

LES ALTRES DESAPARICIONS

Cada primer dijous de mes, la plaça de la Scala de Milà s'omple de persones que sostenen fotografies. Mostren els rostres d'algunes de les vides desaparegudes en els trajectes migratoris que surten del nord d'Àfrica i tenen Europa com a destinació. És una protesta que remet a les històriques marxes de les mares i les àvies de la Plaza de Mayo, i no és una connexió casual: reclamen que s'aclareixi què ha passat amb els qui anomenen nous *desaparecidos*.

Ara ja no es tracta de les desaparicions provocades per la dictadura argentina, sinó de les que genera l'Europa Fortalesa. En només un any, entre febrer de 2018 i febrer de 2019, l'Organització Internacional de les Migracions ha registrat la mort o la desaparició de 2.102 migrants a la regió mediterrània, 475 al nord d'Àfrica i 110 a Europa. Gairebé 2.700 persones s'han esborrat.

Infografia: Humanitarian Data Exchange - Projecte Missing Migrants, de l'Organització Internacional de les Migracions (OIM).

Les protestes de Milà, impulsades per la xarxa *Milano Senza Frontiere* des del juny del 2015, miren de sensibilitzar una població pràcticament acostumada a les morts provocades per les fronteres europees. L'Edda Pando, que participa en aquestes concentracions i en el grup de coordinació de *Milano Senza Frontiere*, ha reflexionat en els darrers anys sobre les causes que fan que tanta violència pugui ser tolerable: “M'he interrogat sobre per què els governs i la població d'Europa no s'escandalitzen davant del genocidi que es produeix al Mediterrani. I la resposta que m'he donat és que des

Fotografia: Missing at the Borders.

de l'aprovació de la Declaració Universal dels Drets Humans ha existit una categoria de població que té dret a tenir drets. Quan es va aprovar aquesta declaració, les potències posseïen colònies en les quals massacraven gent (el cas de França i Algèria n'és un exemple). La declaració atribuïa formalment drets a tots els éssers humans, però només eren considerats humans els nascuts en determinades parts del món, l'occident ric i *civilitzat*.” Així, Pando ha arribat a la conclusió que “els Estats i la gent no s'escandalitzen davant del genocidi contra els migrants perquè en el fons els migrants no són humans: són negres, són àrabs, no són humans.”

En el discurs de l'activista ressonen totes les crítiques que assenyalen com les vides del nord global són considerades més importants que les del sud global. És una asimetria sobre la qual es construeixen les polítiques migratòries de la Unió Europea i els seus Estats membres.

Segons exposa l'informe *Aixecant murs, polítiques de la por i securització a la Unió Europea*, publicat la tardor passada pel Centre Delàs d'Estudis per la Pau, Transnational Institute i Stop Wapenhandel, les bases de l'Europa Fortalesa es remunten a l'Acord de Schengen de 1985. El text que va obrir la porta a una eliminació progressiva de les fronteres interiors europees, i que per tant va impulsar la llibertat de moviment entre els Estats europeus, va comportar, a la vegada, un reforç de les fronteres exteriors. Posteriorment, successives estratègies de seguretat europees van convertir les fronteres en un element de connexió entre la seguretat local i global. Aquest enfocament ha portat, en les darreres dècades, a una progressiva percepció de la immigració com a amenaça, una creixent militarització de les fronteres i una política d'externalització del control i la gestió de les fronteres a tercers països. El pressupost de l'agència europea responsable del control de les fronteres exteriors, Frontex, s'ha anat incrementant progressivament des dels 6,2 milions d'euros inicials del 2005. De cara a 2019, el pressupost aprovat supera els 333 milions d'euros.

La Mediterrània, la gran frontera exterior del sud d'Europa, s'ha convertit en un espai clau d'aplicació de la política migratòria. Així ho reflecteix l'estudi elaborat pel Centre Delàs, Transnational Institute i Stop Wapenhandel, que analitza les 8 principals operacions marítimes realitzades per al control dels fluxos migratoris. Cap d'elles ha tingut un mandat exclusiu de rescat de persones; en canvi, s'ha posat el focus en la persecució de crims relacionats amb l'espai fronterer. Només una, realitzada per l'Estat italià (Mare Nostrum), va arribar a incloure organitzacions humanitàries a la seva flota, però després va ser reemplaçada per l'operació Tritó de Frontex.

Evitar les morts de migrants no ha estat una prioritat per a Europa. Però no és només això: la política basada en patrulles, sistemes de vigilància, externalització de fronteres i centres de detenció ha tingut un punt d'inflexió en la criminalització de les organitzacions humanitàries que duen a terme tasques de salvament al Mediterrani. Una criminalització que s'ha traduït en vaixells de rescat ancorats a port i el processament judicial d'activistes amb acusacions de tràfic de persones.

Mentrestant, a l'altra banda de la frontera, al sud global, cada cop són més les famílies que ploren la pèrdua d'éssers estimats. És un dolor compartit que poc a poc s'ha anat transformant en reivindicació, en un reclam per saber què se n'ha fet, de totes aquestes vides desaparegudes. Escoltar les famílies i acompanyar-les en la seva lluita ha esdevingut clau en els darrers anys de l'activisme d'Edda Pando.

ENTREVISTA

Com ha canviat el fenomen de la migració irregular a Itàlia des que hi vas arribar, a principis dels 90?

Des dels 90 hi ha un flux constant de migració irregular, ja que l'únic mecanisme per entrar legalment al país és el que s'anomena "decret de fluxos migratoris". És una norma que el govern aprova cada any i que defineix la quantitat de migrants que poden entrar a Itàlia. Preveu que una persona que ofereix feina pugui contactar una persona que està al país d'origen per treballar a Itàlia. No s'entén com aquestes dues persones s'han pogut conèixer, i aquest és el primer problema del mecanisme, que és irreal. El segon és que la quota d'ingressos prevista sempre ha estat molt baixa (entre vint i trenta mil persones).

La realitat ha estat una altra. Cada any entraven almenys mig milió de migrants. Molt pocs es regularitzaven amb el decret de fluxos, fingint que estaven als seus països. La majoria ens hem regularitzat amb el que s'anomenen *sanatorias*. Són decrets especials que permeten la regularització de les persones estrangeres ja presents a Itàlia i que el govern ha aprovat als anys 1989, 1995, 1998, 2002, 2009 i 2012. Des del 2012 la situació ha empitjorat molt perquè no hi ha hagut més *sanatorias*, i les persones s'han vist obligades a seguir el camí de la sol·licitud de protecció internacional. No existeix una altra possibilitat de regularitzar la pròpia situació. Moltes vegades arriben a la nostra finestra d'informació legal persones que volen regularitzar els seus treballadors i els hem de dir que la llei no ho permet. És una situació surrealista!

Afirmes que les migracions ho qüestionen tot.

Les migracions ho estan posant tot en discussió, sobretot perquè qüestionen l'ordre social existent, el dels Estats nació. Abans els Estats garantien drets als seus ciutadans, però ara els drets els exigim, en un estat, els que no som ciutadans. Exigim drets com a éssers humans, i per tant s'ha de repensar la idea de ciutadania. Això ho han de fer els Estats però també els mateixos migrants. Moltes vegades, quan organitzàvem lluites alguns migrants ens deien que no podíem exigir drets perquè no érem ciutadans d'aquest país, sinó hostes. Això portava a discussions molt interessants sobre què dona dret a tenir drets. No hauria de ser la nacionalitat o la ciutadania, sinó la condició d'ésser humà. Per tant, ha de canviar la idea d'organització social (per exemple, s'ha parlat de la ciutadania de residència), i ha de canviar la mentalitat de les persones que relacionen els drets a la nacionalitat.

Des dels inicis del teu activisme a favor de les persones migrants, per tu ha estat fonamental donar veu als i les protagonistes del fenomen migratori.

Sovint els europeus "experts" en migració creuen que tenen el dret de parlar en nom nostre. Però la mentalitat colonitzadora – colonitzada no desapareix només pel fet que una persona sigui antiracista.

Al 2001 hi va haver a Itàlia el procés del Fòrum Social, i es va crear una taula nacional d'immigració. Hi participàvem migrants de diferents ciutats, però els italians tenien molt poca consideració respecte d'aquesta presència. Les reunions semblava que fossin només entre ells, ni tan sols tenien en compte l'ús de l'idioma. Els migrants no parlaven. Després d'alguns mesos, els migrants que veníem de diferents ciutats ens vam anar coneixent i compartint opinions. Tots vivíem aquest sentiment d'exclusió. Així, un dia vam decidir crear el Comitè d'Immigrants d'Itàlia, en el qual només podien participar migrants. Quan vam comunicar aquesta decisió als italians de la taula nacional ens van titllar de racistes i separatistes. Però nosaltres necessitàvem un ambient que ens permetés construir una subjectivitat pròpia, com en el cas dels moviments de dones, negres o indígenes.

Com va ser aquesta experiència?

A la primera reunió del comitè hi havia 50 persones, totes migrants. Per primera vegada, vaig veure que parlava gent que no ho havia fet a les reunions de la taula. Un company africà va demanar la paraula

i va dir: jo no parlo bé italià. Tots vam riure i vam dir: aquí ningú no el parla bé. I un altre company va dir: jo et tradueixo. Al principi, al comitè només érem dues dones, jo i una companya albanesa. Va ser un altre element difícil: el masclisme existeix als moviments europeus i al moviment dels migrants.

Per què vaig donar suport a aquest procés i continuo pensant que és imprescindible afavorir el protagonisme dels migrants? Perquè a la mentalitat colonitzadora dels europeus, de sentir-se amb el dret de parlar en nom dels migrants, se suma la mentalitat colonitzada dels migrants, que pensen que els europeus són millors perquè lamentablement això és el que ens han ensenyat als nostres països. La lluita era també amb nosaltres mateixos, per no limitar-nos a ser només els que expliquen la seva història, sinó ser també els que aprenen i són capaços de teoritzar sobre la migració a partir de la pròpia experiència migratòria.

El comitè va durar uns cinc anys. Va ser una de les experiències més importants en les quals he participat. Després es van manifestar diferències polítiques entre els qui el conformàvem, perquè ser migrant no constitueix cap garantia de pensament homogeni. De vegades, la gent se sorprèn que alguns migrants votin per polítics que tenen posicionaments racistes. No hi ha res d'estrany en això: ser migrant no significa ser automàticament antiracista.

+ informació:

www.todocambia.net

www.arci.it

www.missingattheborders.org

“Els drets sexuals i reproductius són drets humans”

AMANDA QUIJANO
(EL SALVADOR)

Fotografia: Stephanie Mejía.

La Colectiva Feminista, referent en la lluita de les dones del Salvador, compleix enguany 15 anys de trajectòria. L'aniversari és el resultat d'un important esforç col·lectiu per posar els drets de les dones a l'agenda política i institucional salvadorena, així com per enfortir les capacitats de les dones de cara a transformar les relacions de poder que les col·loquen en una posició subordinada respecte dels homes. En aquest esforç col·lectiu participa, des del 2013, l'activista salvadorena Amanda Quijano.

Llicenciada en Relacions Internacionals per la Universitat del Salvador i màster en Desenvolupament Local, Quijano forma part de l'equip de San Salvador de la Colectiva Feminista. Coordina temes vinculats a la joventut i els drets sexuals i reproductius. La seva tasca està també molt lligada al municipalisme, i treballa perquè les administracions locals incorporin la perspectiva de gènere a les polítiques públiques. És, a més, voluntària

de La Radio de Todas, una ràdio en línia que des de la seva creació ha representat un espai d'expressió de diferents sectors de dones i joves. “És una eina de sensibilització i formació que, de manera incipient, ajuda a crear mitjans de comunicació feministes”, explica l'activista.

A banda, Quijano és també consultora per a diferents organismes nacionals i internacionals, especialment en temes relacionats amb els drets col·lectius i individuals de dones, adolescents i nenes. Ha impartit diversos tallers, tant per a joves com per a persones adultes, i ha participat en investigacions socials sobre qüestions vinculades al feminisme i els drets de les dones.

Fotografia: Colectiva Feminista per al Desenvolupament Local.

DONES VIOLENTEDES, DONES QUE LLUITEN

El Salvador és un dels països més perillosos del món per a les dones. Així ho recull el darrer informe d'Amnistia Internacional, que assenyala igualment que, en termes generals, el país té “una de les taxes d'assassinat més altes del món”. Segons dades de la Policia Nacional Civil (PNC), al llarg del 2018 es van registrar 383 feminicidis, en un país de menys de 6,5 milions d'habitants (és a dir, un país amb menys població que Catalunya, que té al voltant de 7,5 milions d'habitants). Només entre l'1 de gener i el 13 de febrer d'enguany han estat assassinades 46 dones.

Els feminicidis són l'expressió més brutal de les múltiples i diverses violències que pateixen les dones. Desactivar-les i fer-les desaparèixer és un dels principals objectius de la Colectiva Feminista. “Volem sentir-nos lliures i felices per les transformacions i canvis que, amb l'acció col·lectiva feminista, impulsem a nivell local i nacional, desafiant les desigualtats socials per viure en una societat on no existeixi l'opressió femenina ni altres tipus d'opressions, marginació i discriminació”, expliquen al seu web. Però les activistes de la Colectiva no transiten un camí precisament pla: les ideologies conservadores, contràries als drets de les dones, mantenen un pes significatiu al Salvador. I no només al Salvador.

Ho subratlla, des de l'associació Entrepobles, l'Alicia Rodríguez: “Des de fa anys, a Amèrica Llatina i també a nivell mundial s'està vivint una pressió cada vegada més forta dels fonamentalismes religiosos, juntament amb una tendència cada vegada més present d'ideologies conservadores.” Rodríguez apunta que no es tracta d'un fenomen nou, però sí que ha adquirit intensitat. En aquest sentit, l'alerta és inevitable: “El patriarcat en totes les seves formes amenaça sistemàticament els cossos de les dones i els seus drets humans a tots els nivells, tant civils i polítics com econòmics, socials i culturals.”

Molt especialment, els cossos de les dones han esdevingut camp de batalla en la lluita pels drets sexuals i reproductius. Des d'Amnistia Internacional, recorden que els drets sexuals i reproductius tenen a veure amb la llibertat de decidir sobre el propi cos. Inclouen el dret de disposar d'informació, accedir a serveis de salut sexual i reproductiva (inclosa la contracepció), poder escollir el matrimoni (si es desitja, quan i amb qui), i decidir quan i quants fills i filles es vol tenir.

El Salvador és un dels 27 països del món on l'avortament està totalment penalitzat. A la regió llatinoamericana, se suma a la llista

de la República Dominicana, Haití, Hondures, Nicaragua i Surinam. Al país d'Amanda Quijano, la prohibició absoluta de l'avortament es va instaurar a partir de la reforma del Codi penal de 1997, amb l'aprovació dels articles 133 i 137. Poc després, al 1999, una reforma constitucional va introduir al primer article de la carta magna salvadorena el reconeixement “com a persona humana a tot ésser humà des de l'instant de la concepció”.

La negació total del dret de les dones a decidir sobre el propi cos s'ha traduït, des d'aleshores, en una violència institucional que condemna les dones “joves, pobres, d'entorns rurals, sense estudis, amb problemes obstètrics durant el seu embaràs i sense accés a la sanitat”, afirma Rodríguez. “Els casos que ens trobem a la presó són de dones que fins i tot no s'havien plantejat conscientment el fet d'avortar; dones que han perdut la criatura per accident, o que ni tan sols sabien que estaven embarassades, o que s'han quedat embarassades després de violacions successives”, afegeix.

Fotografia: Kathy Bougher / Agrupació Ciutadana per la Despenalització de l'Avortament Terapèutic, Ètic i Eugènec.

Fotografia: Jorge Menjivar / Agrupació Ciutadana per la Despenalització de l'Avortament Terapèutic, Ètic i Eugènec.

Segons dades de l'Agrupació Ciutadana per la Despenalització de l'Avortament Terapèutic, Ètic i Eugènec, entre 2014 i mitjans de 2018 van ser processades 147 dones acusades d'avortament; d'aquestes, 60 van ser condemnades (26 per avortament i 34 per homicidi agreujat, que comporta penes molt més elevades). El 57% de les denúncies van provenir d'hospitals públics.

Són xifres que adquireixen encara més cruïsa en un context d'elevats índexs de violència sexual i embarassos adolescents. La PNC va registrar, entre gener i agost de 2018, 2.856 denúncies per violència sexual; en gairebé el 80% dels casos, les víctimes tenien menys de 17 anys. Pel que fa als embarassos, dades del Ministeri de Salut assenyalaven al 2015 que el 30% dels embarassos d'aquell any van ser de nenes i adolescents d'entre 10 i 19 anys.

Davant d'aquesta situació, el moviment feminista salvadorenc ha acumulat un llarg recorregut de denúncia i incidència política i social. I en aquest recorregut, el seguiment i acompanyament de dones acusades o condemnades per avortaments o delictes relacionats ha esdevingut clau a l'hora de visibilitzar les injustícies que genera el sistema. Casos com el de la Teodora Vásquez, la Imelda Cortez o la Maira Verónica Figueroa, totes tres alliberades de la presó durant el 2018, són el rostre d'una realitat brutal. Una realitat qüestionada i en transformació gràcies a la feina de persones com l'Amanda Quijano.

Sortida de la presó de la Teodora Vásquez.
Fotografia: Agrupació Ciutadana per la Despenalització de l'Avortament Terapèutic, Ètic i Eugènec.

ENTREVISTA

Quin paper juguen les ciutats del Salvador en la defensa dels drets humans i, concretament, els drets de les dones?

Al 2006 hi va haver una reforma del Codi municipal i es va introduir una nova competència per als governs municipals: promoure accions per enfortir l'equitat de gènere a través d'una Unitat Municipal de la Dona (UMM). Això defineix un mandat clar a les municipalitats per treballar en la defensa dels drets de les dones.

Aquest reconeixement legal va ser producte de més de 10 anys d'incidència i treball de les organitzacions feministes. Actualment, el 87% dels municipis compta amb UMM. Ara bé, això no garanteix que es faci un treball consistent per als drets de les dones, especialment per superar les desigualtats entre homes i dones. En molts municipis hi ha un enfocament més assistencial, dirigit a cap a les dones en situacions més vulnerables i vinculat a la generació d'ingressos i l'atenció a la violència. A més, no totes les UMM tenen una assignació de pressupost per a la realització d'accions positives. Tot i així, el fet que dins dels governs municipals es tingui present la situació i problemàtica que viuen les dones és un pas important.

Al novembre, la Colectiva Feminista va signar un conveni de col·laboració amb l'alcaldia de San Salvador.

L'objectiu del conveni és crear i enfortir mecanismes per institucionalitzar l'equitat de gènere a l'alcaldia. Per aconseguir-ho, s'han definit quatre línies d'acció: en primer lloc, la gestió de recursos tècnics i financers per a l'impuls d'accions positives; en segon lloc, l'enfortiment de les capacitats sobre equitat de gènere mitjançant la formació i l'assessoria tècnica en tres nivells (consell municipal, personal tècnic i personal administratiu); en tercer lloc, la transversalització de l'enfocament d'equitat de gènere en diverses àrees de l'alcaldia, i per últim, la creació d'espais especialitzats d'atenció legal i psicològica per a dones que pateixen violència.

Actualment, quins són els principals objectius de la Colectiva Feminista?

Tenim set eixos estratègics que per nosaltres són prioritaris: l'atenció, prevenció i erradicació de la violència contra les dones (Programa per a una vida lliure de violència i seguretat ciutadana); el municipalisme i la governabilitat democràtica (assessoria a governs locals per a l'elaboració d'instruments amb equitat de gènere); la defensa dels drets sexuals i reproductius; la justícia ambiental amb

perspectiva feminista; la protecció integral de les defensores de drets humans; l'apoderament i l'autonomia econòmica de les dones, i la participació ciutadana i política per a la igualtat.

Des que es va fundar, la Colectiva ha aconseguit diversos èxits. Quins destacaries?

Un dels èxits ha estat construir una forma de direcció col·lectiva que es recrea quotidianament, entre les companyes que en formem part. També ha estat important poder treballar amb tots els governs locals sense importar el partit polític que es troba en el poder, assessorant en l'elaboració i seguiment de les polítiques públiques sobre equitat de gènere. A més, s'han impulsat estratègies per a la defensa dels drets de les dones acoblades a les realitats i particularitats dels territoris.

Has impartit tallers i coordinat processos formatius sobre drets sexuals i reproductius. Com valoren l'educació en salut sexual i reproductiva a la qual tenen accés els i les joves del Salvador?

Malgrat l'esforç del Ministeri d'Educació per tenir documents dirigits a tota la comunitat educativa sobre educació integral de la sexualitat, això només ha estat posat en pràctica com a prova pilot i executat per organitzacions de la societat civil. Des del govern no hi ha una educació sexual que estigui institucionalitzada i dirigida a adolescents o joves.

La prohibició total de l'avortament al Salvador ha popularitzat l'expressió "de l'hospital a la presó". Com és la situació de les dones que tenen un avortament i acaben a la presó?

En aquest moment* hi ha 23 dones que es troben a la presó per aquest motiu, 21 condemnades i dues que esperen condemna. La situació a les presons és molt difícil. D'entrada, les presons estan superpoblades. Per exemple, la presó d'Ilopango està dissenyada per a 400 persones, i n'hi ha més de 2.000. Hi ha una manca important de serveis, com l'aigua, que genera condicions inhumanes. A més, l'estigmatització que hi ha al voltant de l'avortament fa que quan les dones ingressen al recinte altres recluses les assetgin i les marginin, perquè suposadament han comès un crim contrari al mandat de la maternitat.

Les dones senten que són condemnades per un delictes que no han comès, i això genera sensació d'indefensió. La situació de pobresa de la qual venen fa també que en molts casos les seves famílies no

les puguin visitar ni els puguin proporcionar productes bàsics com sabó, xampú o compreses, que el sistema penitenciari no garanteix. Moltes d'elles tenen fills dels quals queden separades a causa de les llargues condemnes, de 20 o 30 anys; els vincles es trenquen i això no només afecta les dones, sinó també els nens o nenes.

Les eleccions d'aquest febrer han confirmat un canvi de color del govern salvadorenc. Què n'esperes?

D'entrada, que continuï amb els programes que s'han estat impulsant en defensa dels drets de les dones. A més, durant la campanya [el nou president, Nayib Bukele], es va manifestar a favor de la despenalització de l'avortament quan la vida de la dona corre perill i es va mostrar contrari a la criminalització de les dones. Espero que això generi un canvi substancial en la vida de les dones. També crec que caldrà reforçar els mecanismes institucionals per garantir els drets de les dones i les persones LGTBI.

*Aquesta entrevista es va realitzar durant la primera quinzena de febrer de 2019.

+ informació
colectivafeminista.org.sv
twitter.com/aiquijano

“L'Estat sap que l'única arma que podem utilitzar els negres de la costa pacífica per vèncer l'oblit i l'abandonament és l'educació; per això ens sotmeten a les pitjors condicions i ens condemnen als pitjors contextos educatius, per condemnar-nos així de per vida a la pobresa”

LEONARD RENTERÍA (COLÒMBIA)

presència i suport financer de l'ACNUR, quan va aparèixer un grup armat per robar els diners destinats a pagar el transport de la gent jove. Després, van anar a casa de Rentería i el van amenaçar de mort, tant a ell com a la seva família. Les amenaces constants van fer que hagués de tornar a sortir del barri. L'Estat colombià va donar a Rentería un telèfon mòbil, una armilla antibales i un suport a la reubicació, però “la manca de garanties”, afirma l'activista, va retornar-lo a la seva ciutat.

El 9 de novembre de 2015, mentre estava elaborant amb el seu cunyat un document per participar al festival Hip Hop al Parque de Bogotá, va patir l'atac d'un grup d'actors armats. Van entrar a casa seva i van treure el seu cunyat al carrer per assassinar-lo. Després d'això, la família va fugir a Cali, on va viure en una casa de refugi per a persones desplaçades. Al 2016, Rentería va decidir tornar a Buenaventura per continuar amb el seu activisme; ho va fer sol, deixant la seva família en una altra ciutat per motius de seguretat. Aquell any, en el marc de la campanya del plebiscit sobre els Acords de Pau, Rentería va manifestar el seu desig de pau en un esdeveniment organitzat pel Centro Democrático, el partit de l'expresident colombià Álvaro Uribe. De nou, va començar a patir persecucions i a rebre amenaces de mort. L'Estat li va assignar un vehicle blindat i dos escoltes, que encara l'acompanyen.

És un activista colombià que treballa per enfortir les comunitats afrodescendents de Buenaventura. És poeta i raper, i és també estudiant universitari de Psicologia. Ha participat en diverses iniciatives socials i comunitàries, però actualment les seves energies se centren en el projecte d'Elegua Comunicaciones. Rentería n'és el creador i el director. A través d'aquesta organització, busca “visibilitzar realitats i apostar per la transformació col·lectiva del territori”, en paraules de l'activista.

A més, Rentería és secretari de la Plataforma d'organitzacions juvenils de Buenaventura, que s'emmarca en la llei nacional de joventut (Llei 1622). Participa també en la taula de joventut del comitè del *Paro Cívico*—un moviment cívic que al 2017 va liderar una forta protesta de 22 dies— i al Consell de Política Social del seu municipi. A través de l'emissora RCN Radio, analitza notícies i fets vinculats a la corrupció a Buenaventura, i des del novembre compta amb una secció de denúncia de la corrupció als informatius locals *Fin de Semana Noticias*.

Rentería ha conegut de prop l'impacte de la violència des que era un infant. A la dècada dels 90, la seva família va haver de deixar casa seva a causa de la violència que es vivia al seu barri. Temps després hi tornaria, perquè no tenia cap altre lloc on anar. Al 2014, l'activista es va veure obligat a desplaçar-se de nou. Estava participant en una trobada local d'organitzacions juvenils, amb

Equip d'Elegua Comunicaciones. Fotografia: Tura Star Films (recuperada del perfil de Twitter d'@EleguaC).

BUENAVENTURA, SUMA DE VIOLÈNCIES

El municipi de Buenaventura acull el port més important de la costa pacífica colombiana. És, segons la Comissió Econòmica per Amèrica Llatina i el Carib (CEPAL), un dels 20 ports més importants de tota la regió, i al 2017 va registrar un volum de moviments de càrrega de 920.000 TEU*. Ara bé, aquesta intensa activitat portuària no s'ha traduït, fins ara, en benestar per a la població. Més aviat, tot el contrari.

Port de Buenaventura. Fotografia: Jimysantandef.

Tant Buenaventura com, a nivell més general, el departament del Valle del Cauca, arrosseguen l'impacte del conflicte armat colombià i la presència prolongada del crim organitzat. Com explicava l'any passat l'advocat Alfredo Campos en un article a *El Salto*, el sud-

occident de Colòmbia té un caràcter estratègic, que ha facilitat l'expansió de cultius i negocis il·lícits i dels corresponents actors armats que en volen treure profit. “Tota la regió en sí constitueix un corredor per al trànsit d'aquests grups i dels productes amb què trafiquen, ja que connecta la serralada i les zones de producció o extracció amb el Pacífic i els grans ports i rutes de sortida”, apuntava. Entre els actors armats—que a més es disputen les zones que han quedat buides de poder després de la desmobilització de les Forces Armades Revolucionàries de Colòmbia (FARC)—, hi ha la guerrilla de l'Exèrcit d'Alliberament Nacional (ELN) i diversos grups hereus del paramilitarisme. Destaquen noms com les Autodefensas Gaitanistas de Colombia, La Empresa o Àguilas Negras. A l'ecosistema s'hi sumen grups formats per dissidents de les desmobilitzades FARC, que històricament havien tingut presència al Valle del Cauca.

La brutal realitat de violència de Buenaventura va quedar clarament exposada al 2014 amb l'informe *La crisis en Buenaventura; Desapariciones, desmembramientos y desplazamiento en el principal puerto de Colombia en el Pacífico*, publicat per l'ONG *Human Rights Watch*. Entre altres dades, l'estudi assenyalava que, durant els tres anys previs a la publicació, Buenaventura va ser el municipi colombià amb major nombre de persones obligades a fugir de les seves llars per la violència. Només al 2013, més de 13.000 habitants de Buenaventura van patir desplaçament forçós. El document esmentava les diferents formes de violència a què és sotmesa la població de la zona per part dels grups criminals: restriccions a la llibertat de circulació, reclutament forçós, extorsió de comerciants, desaparicions forçoses, assassinats i esquarteraments, violència sexual, etc.

Dades recollides en l'informe *Setge a les comunitats; Els impactes d'una empresa catalana, Grup TBC, a Buenaventura, Colòmbia*, elaborat l'any 2015 per la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia, indiquen que entre 1990 i 2014 Buenaventura va ser escenari de més de 5.000 assassinats. En un municipi de poc menys de 400.000 habitants, la Fiscalia va registrar mig miler de desaparicions forçoses, una xifra que les comunitats consideren que està molt per sota de la real. I més de 150.000 persones van ser víctimes de desplaçament forçat, un desplaçament que, com denuncia l'estudi de la Taula, guarda vincles estrets amb l'expansió portuària a la ciutat. Segons s'afirma a l'informe, “la violència ha jugat un paper determinant per posar en marxa megaprojectes portuaris i ha estat utilitzada per pressionar la població perquè abandoni el territori sense cap compensació, sota amenaces de mort”.

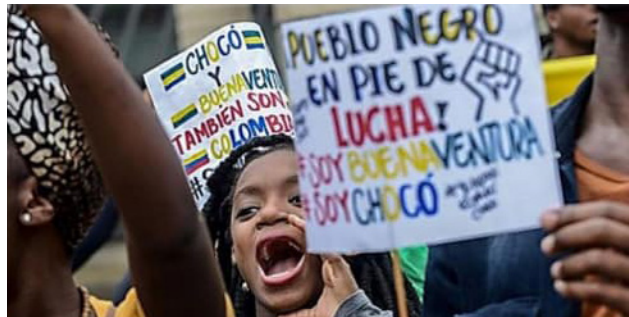
Dècades d'intensa violència sumades a la negligència de les autoritats polítiques s'han acabat traduint en indicadors socioeconòmics que encenen totes les alarmes. Segons informava la revista *Semana* l'any 2017, quan la població va protagonitzar un *Paro Cívico* de 22 dies en protesta per les seves condicions de vida, el municipi té un índex de pobresa multidimensional que supera en 17 punts percentuals la mitjana nacional. Si per al conjunt de Colòmbia és del 49%, a Buenaventura és del 66%. Es calcula que el 64% de la població urbana i el 91% de la rural són pobres, i que el 9,1% viu en condicions de misèria. L'atur oficial supera el 60% (hi ha elevades taxes d'ocupació informal), i l'accés a serveis bàsics de salut o a l'aigua no estan garantits.

Davant d'aquest panorama, la pregunta sorgeix tota sola: guarda relació l'oblit de l'Estat colombià per les comunitats de Buenaventura amb el fet que més del 80% de la població sigui afrodescendent? A l'hora d'enfocar el seu activisme, el Leonard Rentería ho té clar. En una entrevista publicada fa un parell d'anys, Rentería afirmava: "A nosaltres no només ens toca lluitar contra la injustícia social, sinó també contra el racisme, contra la manca de satisfacció de drets i la falta d'escenaris de participació. Ens toca treballar el doble."

*TEU és una unitat de mesura utilitzada en transport marítim per als contenidors de càrrega. Un TEU equival a la capacitat d'un contenidor estàndard (uns 33 metres cúbics).

Fotografia recuperada de la pàgina de Facebook del comitè del *Paro Cívico*.

Fotografia recuperada de la pàgina de Facebook del comitè del *Paro Cívico*.

ENTREVISTA

Com sorgeix el teu compromís social?

Neix com a resposta a la meua realitat. Em vaig rebel·lar, com a nen i com a adolescent, amb una certa agressivitat durant un temps, en un context en què el meu pare exercia violència contra la meua mare. I vaig arribar a una organització on vaig acabar participant en el grup de joves; volia ser útil per la societat i superar la realitat de violència que vivia la meua mare en aquell moment. Després vaig acabar sent soci fundador de la Fundación Rostros y Huellas, on em vaig començar a enfortir i participar en escenaris nacionals. Cada cop adquiria més aprenentatges, i m'empoderava més en relació amb la defensa dels meus drets i els de la meua comunitat, exclosa i estigmatitzada.

Com connecta la teua trajectòria com a raper amb la teua tasca de defensa dels drets humans?

Al principi escrivia poesia, escrivia sobre les meves vivències. Però d'aquí vaig passar al rap, perquè quan vaig conèixer aquest moviment vaig entendre que el rap era una eina fonamental per difondre els missatges que volia transmetre, i per defensar de manera àmplia els meus drets i els de la meua gent. Vaig veure la força comunicativa que tenia el rap, i que podia aprofitar als espais radiofònics on em conviden i als programes de televisió als quals assistia. I així, amb l'excusa del rap, podia entrar a tots els barris per entregar un missatge d'alliberament; són paraules que d'una altra manera no podria portar a determinats llocs, on presentar certs temes equivaldria a col·locar-me una làpida.

Al 2016 vas protagonitzar un vídeo viral en què expressaves a l'expresident Álvaro Uribe el teu rebuig a la seva campanya contra els Acords de Pau. Com vas viure el plebiscit?

Per mi va ser una gran oportunitat. Com a víctima, havia apostat pel perdó i la reconciliació, malgrat tot el que ens havia tocat viure a mi i la meua família. Em va saber greu veure com es perdia, però em vaig sentir orgullós perquè el 70% de la gent de la meua ciutat va optar pel sí. Això em va fer veure el compromís que tenim les víctimes de la meua ciutat amb el perdó.

En la teua tasca de defensa dels drets humans, poses el focus en la pobresa, les desigualtats i el racisme.

Buenaventura és una ciutat majoritàriament de gent negra, i el progrés aquí és molt lent. Allà on hi ha comunitats ètniques és on hi ha més pobresa, abandonament, violència i desigualtats. Aquest país tracta els seus habitants de manera estratificada: un negre val menys, i encara és pitjor si és pobre. La pobresa és la condemna que fa que les comunitats ètniques arribin a la violència i continuïn escollint persones que els prometen canvis tot aprofitant-se de la seva situació actual.

Quins són els principals reptes als quals s'enfronta la joventut de Buenaventura?

El principal és mantenir-se viu en mig de tanta violència. També són reptes mantenir l'esperança en mig de tanta falta d'oportunitats, així com mantenir-se aïllat de la violència en mig de tanta misèria. En una ciutat on l'atur és del 63% i el 80% viu en la pobresa, és difícil sobreviure. Dol veure com molts joves han de sortir del país per millorar les seves condicions. L'abandonament estatal i la corrupció local, que acaba amb tot, fan que ser jove a Buenaventura sigui difícil. Però ens toca resistir, és l'arma que ens queda.

Actualment, ets estudiant de Psicologia.

Per mi és important accedir a un títol universitari, perquè això em permetrà trencar la cadena familiar d'analfabetisme, i ser el primer professional entre els meus germans, dels quals sóc el més petit. Els estudis universitaris m'ajudaran a enfortir les accions que impulsí a favor de la meua comunitat, i ser un referent de motivació permanent al territori. Des de l'exemple, podré mostrar que és possible transformar la realitat de l'empobriment.

+ informació:

www.facebook.com/EleguaC
twitter.com/eleguaC
twitter.com/LeonardBtura

f @ciutatsddhh

t #ciutatsddhh

VIII edició Ciutats Defensores dels Drets Humans

<http://ciutatsdretshumans.cat>

Organitzen:

CEA(R)

Comissió Catalana
d'Ajuda al Refugiats

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

Participen:

Ajuntament de
Caldes de Montbui

Ajuntament de
Cornellà de Llobregat

Ajuntament
de Mataró

Ajuntament de Mollet del Vallès

AJUNTAMENT DE REUS

Ajuntament
de Rubí

Ajuntament
de Sabadell

Ajuntament de
Sant Feliu de Llobregat

AJUNTAMENT DE
TARRAGONA

AJUNTAMENT
VILAFRANCA
DEL PENEDÈS

AJUNTAMENT DE
Vilanova i la Geltrú

Col·laboren:

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

Generalitat
de Catalunya

Diputació Tarragona

AMB Àrea Metropolitana
de Barcelona

Casa Àmerica Catalunya

FÒRUM DE
SÍNDICS I SÍNDIQUES
DEFENSORS I DEFENSORES
LOCALS DE CATALUNYA